

**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами
розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави,
передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 Кодексу адміністративного
судочинства України, за II півріччя 2012 р.**

**СПРАВИ ЗІ СПОРІВ З ПРИВОДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ**

**Справи зі спорів з приводу реалізації державної політики
у сфері господарської діяльності**

1. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України від 23 березня 1996 р. № 98/96-ВР «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) патентуванню підлягають операції з надання послуг у сфері грального бізнесу, які здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності або їх структурними (відокремленими) підрозділами. В абз. 1 ч. 4 ст. 5 цього Закону визначено, що торговий патент на здійснення операцій з надання послуг у сфері грального бізнесу має бути видано на кожне окреме гральне місце (гральний автомат, гральний стіл). За змістом цієї статті гральне місце — це місце, на якому проводиться одночасно лише одна азартна гра.

Згідно з підпунктом 8 п. 4 ст. 267 ПК України для здійснення діяльності у сфері розваг торговий патент придбається для кожного окремого грального місця. Якщо окреме гральне місце має декілька незалежних гральних місць, торговий патент придбається окремо для кожного з них (*постанова Верховного Суду України від 9 жовтня 2012 р. у справі № 21-336а12*).

2. Згідно з вимогами ч. 2 ст. 17 Закону України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 1952-IV) державна реєстрація речових прав на нерухоме майно проводиться, зокрема, за наявності даних технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, речові права стосовно яких

підлягають реєстрації. У разі реєстрації переходу права власності на нерухоме майно дані стосовно нерухомого майна, в тому числі його технічні характеристики, право щодо якого реєструється, вже містяться у Державному реєстрі прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Відповідно до п. 1.2 Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна (затверджена наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24 травня 2001 р. № 127; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 липня 2001 р. за № 582/5773) технічна інвентаризація, яка проводиться з метою визначення фактичної площі та об'єму будівлі, споруди, оцінки технічного стану та установлення вартості, передбачає первинну технічну інвентаризацію та поточні інвентаризаційно-оцінювальні роботи для встановлення змін за певний період часу після первинної інвентаризації.

За змістом наведених норм проведення поточної технічної інвентаризації нерухомого майна у разі реєстрації переходу права власності відповідно до Закону № 1952-IV і Тимчасового положення про порядок державної реєстрації права власності та інших речових прав на нерухоме майно (затверджений наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 р. № 7/5; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 лютого 2002 р. за № 157/6445 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин)) є обов'язковою за умови встановлення обставин

щодо змін у його технічному стані. Крім того, положення ст. 24 Закону № 1952-IV не містять такої підстави для відмови у проведенні державної реєстрації права власності, а в ч. 3 ст. 24 Закону № 1952-IV встановлено заборону відмовляти у її проведенні з непередбачених цим Законом підстав (*постанова Верховного Суду України від 23 жовтня 2012 р. у справі № 21-310a12*).

3. За змістом пунктів 1, 7 ч. 1 ст. 10 Закону України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2939-XII) контрольно-ревізійним управлінням в областях надається право перевіряти у підконтрольних установах грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси й інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, проводити перевірки фактичної наявності цінностей (грошових сум, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо); пред'являти керівникам та іншим службовим особам підконтрольних установ, що ревізуються, вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства з питань збереження і використання державної власності та фінансів.

Згідно із ч. 1 ст. 2 Закону № 2939-XII головним завданням державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного фінансового

контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, в державних фондах, у бюджетних установах і у суб'єктів господарювання державного сектора економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у періоді, що перевіряється) державне чи комунальне майно за виконання місцевих бюджетів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому.

За змістом зазначених положень встановлені у ст. 2 Закону № 2939-XII завдання щодо контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, презюмують надання контрольно-ревізійній службі права проводити перевірки стосовно дотримання законодавства при нарахуванні та виплаті установою державної форми власності заробітної плати працівникам (*постанова Верховного Суду України від 13 листопада 2012 р. у справі № 21-358a12*).

Справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Державної митної служби України та її органів, а також за їх зверненнями

1. За змістом ст. 266 МК України, положень постанови Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 9 квітня 2008 р. № 339 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів» та Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження (затверджений постановою КМУ від 20 жовтня 2006 р. № 1766) митні органи мають виключну компетенцію в питаннях перевірки, контролю правильності обчислення декларантом та визначення митної вартості. Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 265 МК України у разі якщо у митного органу виникає сумнів щодо правильності визначення декларантом митної вартості товару, то він своїм рішенням має право зобов'язати останнього визначити митну вартість іншим способом, ніж він використав для її визначення. З урахуванням наведеного суд, постановляючи стягну-

ти суму надмірно сплаченого податку на додану вартість (далі — ПДВ), фактично визначив митну вартість ввезеного товару, чим підмінив митний орган (*постанова Верховного Суду України від 7 вересня 2012 р. у справі № 21-242a12*).

2. За змістом ст. 313 МК України класифікація товарів, тобто віднесення товарів до класифікаційних групувань, визначених в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі — УКТЗЕД), є виключною компетенцією митних органів.

Незалежно від закінчення операцій митного контролю, оформлення та пропуску товарів і транспортних засобів митний контроль за ними може здійснюватися, якщо є достатні підстави вважати, що мають місце порушення законодавства України чи міжнародного договору України, контроль за виконанням яких покладено законом на митні органи. Такий контроль здійснюється на підставі письмового розпоря-

дження керівника митного органу або особи, яка його заміщує (ст. 69 МК).

Аналіз наведених норм свідчить про можливість митного контролю після завершення митного оформлення (за умови обґрунтованої підозри, що під час пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України було допущено порушення законодавства України та на підставі письмового розпорядження керівника митного органу або особи, яка його заміщує).

Однак, зважаючи на обставини справи, Суд, враховуючи зазначені вище норми законодавства, дійшов висновку про те, що коли митні органи внесли товар до певного коду номен-

клатури та пропустили товар, то в подальшому вони не мали підстав для прийняття податкових повідомлень у зв'язку з виявленням помилки у класифікації товарів, в тому числі з посиланням на результат камеральної перевірки та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону України від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», чинного на час виникнення спірних правовідносин (*постанови Верховного Суду України від 18 вересня 2012 р. у справі № 21-203а12, від 6 листопада 2012 р. у справі № 21-330а12*).

Справи щодо захисту економічної конкуренції

За змістом статей 36, 37 Закону України від 11 січня 2001 р. № 2210-III «Про захист економічної конкуренції» (далі — Закон № 2210-III) вирішення питань щодо прийняття розпорядження про початок розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції або про відмову заявнику у розгляді справи належить до виключної компетенції органів Антимонопольного комітету України (далі — АМК) та є способом реалізації покладених на них законодавством владних управлінських функцій у сфері забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльно-

сті та у сфері державних закупівель відповідно до ст. 1 Закону України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII «Про Антимонопольний комітет України».

У зв'язку з цим прийняття АМК розпорядження про початок розгляду справи не може порушувати права або законні інтереси суб'єкта господарювання, оскільки застосування до нього будь-яких санкцій (заходів відповідальності), встановлених статтями 51—54 Закону № 2210-III, таке рішення не передбачає (*постанова Верховного Суду України від 9 жовтня 2012 р. у справі № 21-173а12*).

Справи зі спорів з приводу забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування

1. Відповідно до ст. 377 ЦК України до особи, яка придбала житловий будинок, будівлю або споруду, переходить право власності на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, у розмірах, установлених договором. Якщо договором про відчуження житлового будинку, будівлі або споруди розмір земельної ділянки не визначений, до набувача споруди переходить право власності на ту частину земельної ділянки, яка зайнята житловим будинком, будівлею або спорудою, та на частину земельної ділянки, яка є необхідною для їх обслуговування.

Згідно з частинами 1, 2 ст. 125 ЗК України право власності та право постійного користування земельною ділянкою виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності та право постійного користування земельною ділянкою і його державної реєстрації. Право на оренду земельної ділянки виникає після укладення договору оренди і його державної реєстрації.

У ст. 126 ЗК України передбачено, що право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою посвідчується державними актами. Форми державних актів затверджуються КМУ. Право оренди землі оформлюється договором, який реєструється відповідно до закону.

За змістом зазначених норм у законодавстві розмежовуються поняття «надання» та «придбання» земельної ділянки в користування або у власність. Наданням земельної ділянки в користування або у власність законодавець розуміє як прийняття органом відповідного рішення про надання землі у власність або в користування, так і подальше оформлення документа, який згідно зі ст. 126 ЗК України посвідчує право на землю. Придбання земельної ділянки у власність — це виникнення права на земельну ділянку, яка раніше надавалася і на яку є правовстановлюючі документи, визначені ст. 126 ЗК України, на підставі цивільно-правового договору.

До особи, яка придбала житловий будинок, будівлю або споруду, переходить право власності на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, у розмірах, установлених договором. У разі якщо договором про відчуження житлового будинку, будівлі або споруди розмір земельної ділянки не визначено, до набувача переходить право власності на ту частину земельної ділянки, яка зайнята житловим будинком, будівлею або спорудою, та на частину земельної ділянки, яка необхідна для їх обслуговування, при цьому документами, що посвідчують право на землю, є відповідні документи, що видавалися при її наданні (*постанова Верховного Суду України від 6 листопада 2012 р. у справі № 21-335а12*).

2. Відповідно до ст. 43 Закону України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є недоцільними, неекономними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку. Ця норма узгоджується з положеннями ч. 8 ст. 118 Конституції України про те, що рішення голів місцевих державних адміністрацій, які суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути скасовані відповідно до закону Президен-

том України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня.

Крім цього, в Рішенні від 16 квітня 2009 р. № 7-рп/2009 (у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 19, ст. 144 Конституції України, ст. 25, ч. 14 ст. 46, частин 1, 10 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) Конституційний Суд України визначив, що органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення. Це є гарантією стабільності суспільних відносин між органами місцевого самоврядування і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього рішення.

За змістом наведених норм скасування головою місцевої державної адміністрації власного розпорядження, на підставі якого в осіб уже виникло право власності на земельні ділянки, є виходом за межі його повноважень. Ненормативні правові акти органів місцевого самоврядування є актами разового застосування, вони вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, а тому не можуть бути скасовані чи змінені цими органами після їх виконання (*постанова Верховного Суду України від 25 грудня 2012 р. у справі № 21-412а12*).

СПРАВИ ЗІ СПОРІВ З ПРИВОДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ

Справи щодо адміністрування окремих податків, зборів та обов'язкових платежів:

– бюджетного відшкодування з ПДВ

1. Згідно з підпунктом 7.4.4 п. 7.4 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) якщо платник податку придбаває матеріальні та нематеріальні активи, які не призначалися для їх використання в господарській діяльності такого платника, то сума податку, сплаченого у зв'язку з таким придбанням, не включається до складу податкового кредиту (*постанова Верховного Суду України від 3 липня 2012 р. у справі № 21-126а12*).

– податку на прибуток підприємств

2. Віднесення до складу витрат на придбання векселів в окремому податковому обліку фінансових результатів операцій з цінними паперами та деривативами вартості векселів, емітованих покупцями цінних паперів та інших товарів у платника податку, якими здійснено розрахунок за поставлені цінні папери та інші товари, ґрунтується на підпункті 7.6.1 п. 7.6 ст. 7 Закону України від 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

Якщо на момент придбання простого векселя та формування витрат відповідно до п. 7.6 ст. 7 цього Закону векседавець не було визнано банкрутом, то віднесення вартості придбання до витрат у відповідному звітному податковому періоді є правомірним (*постанова Верховного Суду України від 9 жовтня 2012 р. у справі № 21-280а12*).

– податку з доходів фізичних осіб

3. За змістом статей 1, 4 Закону України від 10 грудня 1991 р. № 1956-ХІІ «Про товарну біржу» (далі — Закон № 1956-ХІІ) мета діяльності товарної біржі — надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування та полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій та забезпечення, зокрема, умов для проведення біржової торгівлі, надання членам і відвідувачам біржі організаційних та інших послуг без права здійснювати біржові операції, оскільки таке право мають лише її члени або брокери, які зобов'язані провадити розрахунки за своїми угодами відповідно до правил біржової торгівлі. Відповідно до ч. 7 ст. 279 ГК та частин 3, 4 ст. 1 Закону № 1956-ХІІ (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) товарна біржа не займається посередництвом і не має на меті одержання прибутку, а її діяльність здійснюється згідно з цим Законом та чинним законодавством України, статутом біржі, правилами біржової торгівлі та біржового арбітражу.

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку про те, що товарна біржа не нараховує (не виплачує) оподаткований дохід на користь платника податку, не здійснює посередницьких функцій під час продажу об'єкта рухомого майна, а також не є податковим агентом при застосуванні договорів купівлі-продажу рухомого майна та не є нотаріусом, який при здійсненні операцій з продажу або обміну об'єкта рухомого майна, визначених ст. 12 Закону України від 22 травня 2003 р. № 889-IV «Про податок з доходів фізичних осіб», є податковим агентом (по-

станова Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 21-340а12).

– плати за землю

4. Закон України від 3 липня 1992 р. № 2535-ХІІ «Про плату за землю» (чинний на час виникнення спірних правовідносин, далі – Закон № 2535-ХІІ) визначає розміри та порядок плати за використання земельних ресурсів, а також напрями використання коштів, що надійшли від плати за землю, відповідальність платників та порядок контролю за правильністю обчислення і справляння земельного податку. Закон України від 14 вересня 2000 р. № 1953-ІІІ «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» (далі — Закон № 1953-ІІІ) спрямований на вдосконалення механізму та прискорення приватизації об'єктів незавершеного будівництва.

Таким чином, Законом № 2535-ХІІ регулюються розміри і порядок плати за використання земельних ресурсів, а також встановлюється відповідальність платників земельного податку та орендної плати за порушення норм цього Закону; Законом № 1953-ІІІ визначено особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва, включаючи законсервовані об'єкти, у тому числі за ініціативою органів, уповноважених здійснювати управління відповідним державним майном, об'єктів незавершеного будівництва, що утримуються на балансах підприємств, які не підлягають приватизації. У зв'язку з цим саме Законом № 1953-ІІІ регулюється механізм придбання чи оренди земельної ділянки, на якій знаходиться об'єкт незавершеного будівництва, і, відповідно, порядок справляння орендної плати за таку земельну ділянку. Зокрема, відповідно до ст. 28 цього Закону покупець об'єкта незавершеного будівництва з моменту придбання об'єкта протягом строку будівництва, визначеного умовами приватизації, звільняється відповідно до закону від плати за землю щодо земельної ділянки, на якій знаходиться цей об'єкт, на строк будівництва, визначений умовами приватизації (*постанова Верховного Суду України від 4 вересня 2012 р. у справі № 21-199а12*).

Справи щодо реалізації загальних засад оподаткування; погашення зобов'язань платників податків перед державними цільовими фондами

Функції державних податкових органів визначені в статтях 8—10 Закону України від 4 грудня 1990 р. № 509-ХІІ «Про державну податкову службу в Україні» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, далі — Закон № 509-ХІІ). Державні податкові інспекції в райо-

нах, містах без районного поділу, районах у містах, міжрайонні та об'єднані державні податкові інспекції забезпечують, зокрема, облік платників податків. Скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності є одним із заходів, спрямованих на запобігання порушення подат-

кового законодавства або його припинення, а не засобом забезпечення обліку платників податків.

Суб'єкт владних повноважень має діяти виключно в межах та у спосіб, що встановлені законом, оскільки він виконує державні функції та лише держава шляхом законодавчого регулювання визначає його завдання, межі його повноважень та спосіб, у який він здійснює ці повноваження. Розширене тлумачення суб'єктом владних повноважень способів здійснення своїх повноважень не допускається. У зв'язку з цим визначений законом предмет позову, з яким суб'єкт

владних повноважень може звернутися до суду під час здійснення ним владних управлінських функцій, не підлягає розширеному тлумаченню. У зв'язку з цим органи державної податкової служби відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 11 Закону № 509-ХІІ мають право звертатися до суду з позовом про скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності виключно у випадках, прямо передбачених законом, з метою виконання покладених на них завдань і функцій (*постанова Верховного Суду України від 9 жовтня 2012 р. у справі № 21-177а12*).

Справи зі спорів з приводу реалізації публічної фінансової політики

1. Відповідно до ч. 1 ст. 250 ГК України адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом. Статтею 99 КАС України встановлено строки звернення до адміністративного суду. Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що встановлені в ст. 250 ГК України строки поширюються лише на застосування контролюючим органом адміністративно-господарських санкцій, а не на їх стягнення в судовому порядку, що здійснюється в межах строків звернення, встановлених ст. 99 КАС України (*постанова Верховного Суду України від 10 липня 2012 р. у справі № 21-147а12*).

2. У разі проведення готівкових розрахунків із застосуванням реєстратора розрахункових операцій (далі — РРО) або використанням розрахункової книги оприбуткуванням готівки є сукупність таких дій: фіксація повної суми фактичних надходжень готівки у фіскальних звітних чеках РРО (даних розрахункової книги) та відображення на їх підставі готівки у книзі обліку розрахункових операцій відповідно до абз. 3 п. 2.6 Положення про ведення касових операцій у національній валюті (затверджене постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р. № 637; зареєстровано у Міністерстві юстиції України 13 січня 2005 р. за № 40/10320; в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин). Відповідно до абз. 3 ст. 1 Указу Президента України від 12 червня 1995 р. № 436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» невиконання будь-якої з цих дій є порушенням порядку оприбуткування готівки, за яке встановлена відповідаль-

ність (*постанова Верховного Суду України від 11 грудня 2012 р. у справі № 21-400а12*).

3. У п. 6 додатку до постанови КМУ від 7 лютого 2001 р. № 121 «Про терміни переведення суб'єктів підприємницької діяльності на облік розрахункових операцій у готівковій та безготівковій формі із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій» наведено перелік автоматів для реалізації товарів (послуг), використання яких можливе у випадку обладнання їх РРО. Зокрема, такими є автомати: з продажу квитків на приміському залізничному транспорті, гральні, з обліку жетонів в автоматизованих контрольних пунктах проходу пасажирів у метрополітені, з продажу дозованих і штучних товарів, іншого призначення.

Правовий аналіз цієї норми права дає підстави вважати, що наведений невичерпний перелік автоматів вказує на такі, що здійснюють розрахункові операції, тобто операції з приймання готівкових коштів або їхніх замінників (жетонів) за реалізований товар або надану послугу.

Такі автомати для реалізації товарів (послуг) під час здійснення розрахункової операції можуть приймати готівкові кошти або їхні замінники.

Якщо в розрахунковій операції використовується замінник готівкових коштів, то у будь-якому випадку повинна мати місце операція заміни готівкових коштів на їхні замінники (жетони, талони тощо).

Операція із заміни готівкових коштів на їхні замінники може бути розрахунковою, якщо при цьому надається платна послуга.

Закон України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 265/95-ВР) не містить визначення терміна «послуга», воно наведене в іншому документі — За-

коні України від 1 грудня 2005 р. № 3164-IV «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». Згідно із цим законодавчим актом послуга — це результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій.

Таким чином, автомати, що здійснюють розрахункові операції, приймаючи від покупця жетони як замітники готівкових коштів за надання послуги або товару, мають бути обладнані РРО.

Будь-яка розрахункова операція за допомогою РРО реєструється один раз за надання послуги чи товару.

Надання послуги заміни готівкових коштів на їхні замітники відрізняється від послуги, що в подальшому надається з використанням такого замінника (жетона).

У зв'язку з цим відповідь на питання, яка фактично послуга надана, міститься в розрахунковому документі, виданому РРО.

Розрахунковий документ — документ встановленої форми та змісту (касовий чек, товарний чек, розрахункова квитанція, проїзний документ тощо), що підтверджує факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) коштів, купівлі-продажу іноземної валюти, надрукований у випадках, передбачених цим Законом, і зареєстрований

у встановленому порядку РРО або заповнений вручну (абз. 15 ст. 2 Закону № 265/95-ВР).

Цей документ свідчить про сутність наданої послуги. Зокрема, стосовно послуг, які надаються з використанням автоматів, це може бути право на проїзд у приміському залізничному транспорті, право на гру, право на проїзд у метрополітені або на отримання замінника готівкових коштів (жетонів), які можуть бути використані в автоматизованих контрольних пунктах проходу пасажирів у метрополітені.

У випадку коли під час видачі жетонів у розрахунковому документі вказується на набуте право на послугу чи товар, а не на обмінну операцію готівкових коштів на їхні замітники, жетон не набуває статусу замінника грошей і подальше використання жетона для початку гри на гральному автоматі не може вважатися розрахунковою операцією, оскільки у цьому випадку не відбувається приймання автоматом для гри готівкових коштів або їхніх замінників. Тобто надання послуги заміни не тотожне розрахунковій операції.

Гральні автомати, що не здійснюють розрахункові операції, тобто не приймають готівкові кошти або їхні замітники, не мають бути обладнані РРО (*постанова Верховного Суду України від 18 грудня 2012 р. у справі № 21-341a12*).

СПРАВИ ЗІ СПОРІВ З ПРИВОДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН

Справи щодо збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

1. Із набранням чинності Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з 1 січня 2004 р. витрати на виплату та доставку пенсій, призначених на підставі п. «а» ч. 1 ст. 13 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» (далі — Закон № 1788-XII) особам, які були зайняті на роботах за Списком № 1, покриваються підприємствами та організаціями. Обов'язок підприємств та організацій з відшкодування здійснених Пенсійним фондом України (далі — ПФУ) після 1 січня 2004 р. витрат на виплату і доставку зазначених пенсій не пов'язаний із датою призначення такої пенсії чи часом набуття необхідного для цього пільгового стажу.

Винятком із цього правила є лише відшкодування витрат на виплату та доставку пенсій особам, які були безпосередньо зайняті повний

робочий день на підземних роботах (включаючи особовий склад гірничорятувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт та рудників за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників на роботах із шкідливими і важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах (затверджений постановою КМУ від 16 січня 2003 р. № 36), призначених з урахуванням вимог ст. 14 Закону № 1788-XII (*постанови Верховного Суду України від 25 вересня 2012 р. у справі № 21-293a12, від 25 вересня 2012 р. у справі № 21-294a12, від 2 жовтня 2012 р. у справі № 21-250a12*).

2. Законом України від 9 вересня 2004 р. № 1994-IV «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених ст. 57 Закону України «Про

освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» (далі — Закон № 1994-IV) заборгованість із виплат педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів, передбачених ст. 57 Закону України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII «Про освіту», які за змістом ст. 21 Закону України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» (далі — Закон № 2240-III; у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) є базою нарахування страхових внесків, визнана кредиторською заборгованістю Державного бюджету України.

Механізм погашення такої заборгованості визначено п. 4 Порядку погашення кредиторської заборгованості державного бюджету педагогічним і науково-педагогічним працівникам навчальних закладів та установ освіти з виплати надбавки за вислугу років та допомоги на оздоровлення при наданні щорічної відпустки (затверджений постановою КМУ від 19 вересня 2005 р. № 934 «Про реалізацію Закону України «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів»), згідно з яким відрахування, передбачені законодавством, з виплат науково-педагогічним працівникам здійснюються в установленому порядку.

Відповідно до ч. 2 ст. 27 Закону № 2240-III страхувальник зобов'язаний нараховувати і сплачувати страхові внески в установлені строки та в повному обсязі. За положеннями ст. 30 Закону № 2240-III страхувальник-роботодавець несе відповідальність за несвоєчасність сплати та неповну сплату страхових внесків. У разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальником або неповної їх сплати страхувальник сплачує суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню. За неповну сплату страхових внесків на страхувальника накладається штраф у розмірі прихованої (заниженої) суми заробітної плати, на яку відповідно до цього Закону нараховуються страхові внески, а в разі повторного порушення — у трикратному розмірі зазначеної суми. Не сплачені в строк страхові внески, пеня і штраф стягуються в дохід Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності зі страхувальника у безспірному порядку (*постанова Верховного Суду України від 25 вересня 2012 р. у справі № 21-274a12*).

3. У період з 17 липня по 31 грудня 2010 р. діяв Закон України від 8 липня 2010 р. № 2461-VI «Про внесення змін до законів України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2461-VI)», яким був установлений механізм обчислення та сплати страхових внесків фізичної особи-підприємця.

Під час дії цього Закону та ч. 3 ст. 106 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі — Закон № 1058-IV) у підприємця виникла недоїмка зі сплати страхових внесків, а управління ПФУ оформило вимогу про сплату боргу. У вимозі недоїмка була врахована по грудень 2010 р., тобто за період дії Закону № 2461-VI та ч. 3 ст. 106 Закону № 1058-IV.

Сплата страхових внесків здійснюється у строки, визначені ч. 6 ст. 20 Закону № 1058-IV, — щоквартально, протягом 20 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу. Суми несплачених страхових внесків вважаються простроченою заборгованістю і стягуються з нарахуванням пені та застосуванням фінансових санкцій.

Відповідно до вимог ч. 3 ст. 106 Закону № 1058-IV територіальні органи ПФУ за формою і у строки, визначені правлінням ПФУ, надсилають страхувальникам, які мають недоїмку, вимогу про її сплату. Вимога про сплату недоїмки є виконавчим документом. Протягом десяти робочих днів із дня одержання вимоги про сплату недоїмки страхувальник зобов'язаний сплатити суми недоїмки та суми фінансових санкцій. Страхувальник у разі незгоди з розрахунком суми недоїмки, зазначеної у вимозі про її сплату, узгоджує цю вимогу з органами ПФУ в порядку, встановленому правлінням ПФУ, а в разі неузгодження вимоги із органами ПФУ має право на її оскарження в судовому порядку.

Згідно з абз. 5 п. 7 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», що набрав чинності з 1 січня 2011 р., стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 р., в тому числі страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 р. не настав, здійснюється фон-

дами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на момент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій.

Аналіз наведених положень законодавства дає підстави вважати, що управління ПФУ при

формуванні вимоги щодо сплати недоїмки зі страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування діяло правомірно (*постанова Верховного Суду України від 3 липня 2012 р. у справі № 21-157a12*).

Справи щодо призначення, перерахунку та здійснення страхових виплат із відповідних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування

Відповідно до ч. 3 ст. 43 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їх сімей обчислюються з грошового забезпечення цих військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу. При цьому для обчислення їм пенсій враховуються відповідні оклади за посадою, військовим чи спеціальним званням, процентна надбавка за вислугу років, надбавки за вчене звання і вчену ступінь, кваліфікацію та умови служби в порядку і розмірах, що визначаються КМУ. За змістом абз. 1 п. 1 постанови КМУ від 11 серпня 1995 р. № 648 «Про умови оплати праці осіб, які працюють в гірських районах» у військових частинах, розташованих на території населених пунктів, яким надано статус гірських, посадові оклади військовослужбовців підвищуються на 25 відсотків.

Відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України від 15 лютого 1995 р. № 56/95-ВР «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) населені пункти, які розташовані на висоті 400 метрів і вище над рівнем моря і відповідають трьом критеріям цієї статті, набувають статусу гірських. Слід враховувати, що згідно із ч. 2 ст. 2 цього Закону перелік населених пунктів, яким надається статус гірських, затверджується КМУ.

Касаційний суд помилково застосував п. 9 постанови КМУ від 17 липня 1993 р. № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей», який регулює порядок призначення пенсії за службу у високогірній місцевості, а не п. 7 цієї постанови (*постанова Верховного Суду України від 25 вересня 2012 р. у справі № 21-229a12*).

Справи щодо соціального захисту; соціального захисту та зайнятості інвалідів; соціальних послуг

1. Частиною 3 ст. 45 Закону України від 27 квітня 2010 р. № 2154-VI «Про Державний бюджет України на 2010 рік» (далі — Закон № 2154-VI) було визначено, що допомога при народженні дитини та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку відповідно до Закону України від 21 листопада 1992 р. № 2811-ХІІ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2811-ХІІ) та Закону № 2240-III (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) призначається і здійснюється в розмірах і порядку, визначених КМУ.

Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми (далі — Порядок) був затверджений постановою КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1751 саме на виконання Закону № 2811-ХІІ (п. 1 Порядку). Новий акт КМУ на виконання ст. 45 За-

кону № 2154-VI прийнятий не був. За змістом п. 17 цього Порядку право на виплату допомоги мають особи, зазначені в ст. 13 Закону № 2811-ХІІ, яка на час виникнення спірних відносин діяла щодо виплати допомоги лише на незастрахованих осіб. Розміри і порядок виплати допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку відповідно до Закону № 2240-III на виконання ст. 45 Закону № 2154-VI КМУ не визначив. На відносно щодо виплати допомоги такій особі за період із серпня по грудень 2010 р. поширюються норми спеціального закону (яким є Закон № 2240-III), у зв'язку з цим застосування до таких правовідносин положень Закону № 2811-ХІІ та Порядку є помилковим (*постанова Верховного Суду України від 11 грудня 2012 р. у справі № 21-300a12*).

2. За змістом статей 19, 20 Закону України від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ «Про основи соці-

альної захищеності інвалідів в Україні» адміністративно-господарські санкції за невиконання підприємством нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів не сплачуються лише підприємствами, що повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів.

Відповідно до положень Закону України від 23 червня 2005 р. № 2711-IV «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі – Закон № 2711-IV) його дія поширюється на паливно-енергетичні підприємства та суб'єкти господарської діяльності, перераховані в п. 1.3 ст. 1 цього Закону, які мають або перед якими є заборгованість, що виникла внаслідок несплати або неповних розрахунків за енергоносії; позивач не належить до учасників розрахунків; борг відповідача не є боргом у сфері енергопостачання (енергоспоживання) чи несплатою за електроенергію або податковим боргом; спірний борг виник унаслідок стягнення адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу зі створення робочих місць для працевлаштування інвалідів, на які не поширюються норми податкового законодавства і Закону № 2711-IV. На стягнення адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу зі створення робочих місць для працевлаштування інвалідів не поширюються вимоги ст. 37 Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження», а тому

постанова відділу державної виконавчої служби про зупинення виконавчого провадження є неправомірною (*постанова Верховного Суду України від 18 грудня 2012 р. у справі № 21-405a12*).

3. Відповідно до вимог п. 10 ч. 1 ст. 30 Закону України від 28 лютого 1991 р. № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі — Закон № 796-XII) в редакції Закону України від 6 червня 1996 р. № 230/96-ВР допомога по догляду за потерпілою дитиною до досягнення нею трирічного віку виплачується у подвійному розмірі допомоги, передбаченої законодавством України, незалежно від факту роботи. У підпункті «а» підпункту 5 п. 28 розд. II Закону України від 28 грудня 2007 р. № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі — Закон № 107-VI) зазначена норма з 1 січня 2008 р. була виключена, проте Рішенням Конституційного Суду України від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008 (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) такі зміни визнано неконституційними, у зв'язку з цим вони втратили чинність з дня його ухвалення. Тому з 22 травня 2008 р. відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 30 Закону № 796-XII допомога по догляду за потерпілою дитиною до досягнення нею трирічного віку мала виплачуватись у подвійному розмірі допомоги, передбаченої законодавством України, незалежно від факту роботи (*постанова Верховного Суду України від 18 грудня 2012 р. у справі № 21-395a12*).

Справи зі спорів щодо відносин публічної служби

Преміювання військовослужбовців Командування сил підтримки Збройних Сил України (далі — ЗСУ) та командирів (керівників) військових частин (установ), безпосередньо йому підпорядкованих, згідно з Інструкцією про преміювання та заохочення грошовою премією військовослужбовців Командування сил підтримки ЗСУ та командирів (керівників) військових частин (установ), безпосередньо йому підпорядкованих, затвердженої наказом начальника Генерального штабу ЗСУ від 7 грудня 2009 р. № 134 (далі — Інструкція про преміювання), здійснювалось за наказом командувача у межах фонду грошового забезпечення, затвердженого для Командування сил підтримки ЗСУ у кошторисі. Фінансування Командування сил підтримки ЗСУ здійснювалось за бюджетною програмою 2101020 «Утримання особового складу Збройних Сил України».

Відповідно до положень Закону України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII «Про соціальний і

правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», п. 5 постанови КМУ від 7 листопада 2007 р. № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» та Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженої наказом Міністра оборони України від 11 червня 2008 р. № 260, преміювання військовослужбовців Командування сил підтримки ЗСУ як органу військового управління, що не входило до структури Генерального штабу ЗСУ, визначалось Інструкцією про преміювання і здійснювалось за наказом командувача в межах асигнувань, передбачених у кошторисі на грошове забезпечення такої категорії військовослужбовців (*постанова Верховного Суду України від 13 листопада 2012 р. у справі № 21-322a12*).